

2009

«Det er folk som spør meg
hvordan jeg har det og hvor
kjedelig det er og sånn»

Om barn i barneverninstitusjon
og deres møte med tilsynet

Et veiledningshefte utarbeidet av
Anita Skårstad Storhaug og Torill Tjelflaat

INNHold

Bakgrunn	2
Våre informanter	3
Tilsynets formål og rammer	4
Barneperspektivet	5
Hvordan opplevde barna møtet med tilsynet?	6
Hvordan opplevde tilsynet møtet med barna? ...	10
Vår erfaring fra intervjuene	12
Anbefalinger	14
Kilder	16

NTNU Samfunnsforskning AS

Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge
NTNU Dragvoll
7491 Trondheim

Tlf 73 55 08 40 • Fax 73 59 66 24

E-post: BUS@samfunn.ntnu.no
www.ntnusamfunnsforskning.no/bus

BAKGRUNN

I et prosjekt ved Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge, om beboeres medvirkning i barneverninstitusjoner (Tjelflaat og Ulset 2007), fikk vi forståelse av at ansatte i institusjoner og tilsynet mente det var store utfordringer knyttet til tilsyn for de minste barna i institusjoner (sju til elleve år gamle), og det ble også formidlet usikkerhet om verdien av tilsynsbesøkene. De fem barna, som ble intervjuet i dette prosjektet, formidlet også ambivalens knyttet til kontakten med tilsynet.

I kjølvannet av dette, ønsket vi å se nærmere på hvordan tilsynsbesøk oppleves av de minste barna som bor i institusjon, og hvordan tilsynsbesøk utføres. Ved Barnevernets utviklingssenter utarbeidet vi derfor et nytt prosjekt "De minste barna i barneverninstitusjon og tilsynet". Vårt utgangspunkt var å få fram barnas stemmer om deres møte med tilsynet, og vi ønsket å formidle noen erfaringer fra tilsynsbesøk; sett fra tilsynets side. Det ble gjennomført intervjuer av 14 barn i fire barneverninstitusjoner, og vi har vært med på fire tilsynsbesøk.

Dette heftet er et resultat av den informasjonen vi fikk gjennom å snakke med de 14 barna, og være til stede i institusjonene når tilsynet var på besøk. Informasjonen blir knyttet til lovverk og teori om kommunikasjon og samtaler med barn. Avslutningsvis vil vi også komme med noen anbefalinger. Disse

er gjort på et faglig, forskningsmessig grunnlag. Vi har ikke tatt hensyn til tilsynenes ressurser i våre anbefalinger.

Vi håper at informasjonen i dette heftet kan være til hjelp med å håndtere de utfordringene, som tilsynet kan møte, når de kommuniserer med de minste barna i barneverninstitusjoner.

VÅRE INFORMANTER

Barna:

Vi snakket med 14 barn, mellom sju og tolv år, som bodde på fire forskjellige barneverninstitusjoner. Elleve av barna var gutter og tre var jenter.

Metode:

Vi brukte et semistrukturert intervju i våre samtaler med barna, og barnas uttalelser ble tatt opp på minidisc. De fleste intervjuene varte fra 15 til 25 minutter; noen få i kortere tid. Tidligere erfaringer fra å intervju barn, har vist at det er vanskelig å holde på barnas konsentrasjon i mer enn 20 minutter. Vi opplevde også nå at barnas utholdenhet, ikke bare var liten, men varierte betydelig mellom barna. Mye av dette skyldes nok at vi snakket med barna om et svært avgrenset tema. Naturlig nok var det vanskelig å holde en samtale gående med et barn som visste ingenting eller svært lite om tilsynet. Intervjuene ble gjennomførte på barnas rom eller i fellesrom uten andre til stede.

Barna ble spurt om de ville tegne under intervjuet. En grunn til å bruke tegning under intervju med barn, er at det kan gi barnet bedre mulighet til å kontrollere tempoet og fokus i samtalen. Ved å gi barnet fritt spillerom til å fortelle samtidig som det er opptatt med å tegne, fjerner man også "reglene" for en strukturert samtale. Barnet blir ikke så bundet av en formell samtalsituasjon. Tegning kan bidra til å redusere sosiale krav, som barnet kan oppleve i intervjusituasjonen, da det kan være enklere å snakke når man gjør noe sammen samtidig (Wesson og Salmon 2001).

Tilsynet:

Vi var med tilsynet i to fylker på tilsynsbesøk; som observatør under tilsynssamtalene med barna. Dette for å se hvordan tilsynsbesøkene ble gjennomførte, og for å ha noe konkret å ta utgangspunkt i, når vi skulle snakke med barna etterpå. I tillegg var vi i kontakt med tilsynet i to andre fylker på telefon. Alle disse samtalene dannet grunnlaget for forståelsen av hvilke utfordringer som ligger i å utføre tilsynsbesøk for denne aldersgruppen.

TILSYNETS FORMÅL OG RAMMER

Forskrift om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling § 2, beskriver tilsynets formål på følgende måte: ”Tilsynet skal ha til formål å påse at lover og regelverk blir fulgt, og at barna får forsvarlig omsorg og behandling i institusjonen. Videre skal tilsynet påse at barna blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet. Tilsynsmyndigheten skal ha sin oppmerksomhet rettet mot alle forhold som har betydning for barnas

utvikling, trivsel, velferd og rettssikkerhet” (BFD 2003.12.11 nr 1564). Tilsynet skal utføres to ganger pr år for barn som er plasserte i henhold til § 4-4, 5. ledd, § 4-6 og § 4-12.

Konkret skal tilsynet kontakte det enkelte barn, og når barnets modenhet og alder tilsier det, forespørre det enkelte barn om barnets syn på oppholdet; jevnfør tilsynsforskriftens § 8, 5. ledd.

BARNEPERSPEKTIVET

Vektleggingen av barns perspektiv og synspunkter har blitt mer fremtredende de siste årene, både i forskning, lovverk og i samfunnet for øvrig. Retten for barn til å si sin mening og å bli hørt er nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12, og avspeiles i norsk sammenheng både gjennom ordningen med barneombud, og i Lov om barneverntjenester §§ 6-3 og 7-9. Tilsynsforskriftens § 8, 5. ledd er også tydelig på at barnets mening skal etterspørres. Men det er ikke nødvendigvis nok å ha rett til å bli hørt. Det må også legges til rette for at barnet kan bli hørt, og barnet skal også tørre å bruke denne rettigheten. Det er blant annet her utfordringen i samspillet mellom barn og voksne ligger. Den voksne må blant annet være i stand til å skape et samtalerom som harmonerer med barns kompetanse og måte å uttrykke seg på (KABU 2005). Det må også skapes et tillitsforhold slik at barnet kan stole på at den voksne bruker informasjonen fra barnet på en ansvarsfull måte.

For å kunne møte barna, og få forståelse av hva som opptar dem, er det en stor fordel å vite noe om barnas erfaringer, inklusive hjemmekonteksten, og prøve å se verden gjennom ”deres briller”. Å bli kjent med dem handler om å være sammen med dem og snakke med dem. Barnas svar må også tolkes, og det kan være vanskelig å yte barna full rettferdighet. Å tolke utsagnene i tråd med det barna har ment, krever en viss kjennskap til miljøet rundt dem. Dette kan være en utfordring i tilsynets samtaler med barna, da antall tilsynsbesøk i året gir begrenset mulighet til å bli kjent med barna.

Foto: NTNUI Info/Rune Petter Ness

HVORDAN OPPLEVDE BARNA MØTET MED TILSYNET?

Foto: NTNU Info/Arne Asphjell

Av de 14 barna, som vi intervjuet, hadde sju av dem snakket med tilsynet før dette tilsynsbesøket. Ni av barna hadde kunnskap om tilsynet og visste hvorfor de kom på besøk. Deres forståelse av tilsynets rolle var ganske entydig:

- For å se hvordan vi har det.
- For å spørre om det går bra.
- For å hjelpe til.
- Det er folk som spør meg hvordan jeg har det og hvor kjedelig det er og sånn.
- For å se om jeg har det greit og blir behandlet på riktig måte.

Selv om tilsynet brukte tid på å forklare for hvert barn hvem de var og hvorfor de var der, var det fem av barna som ikke kunne svare på hvorfor tilsynet kom, eller de var ukjent med begrepet ”tilsynet”. Tjelflaat og Ulset (2007) fant at barn kunne bli frustrerte over å få spørsmål om tilsynet, og refererte til en gutt som sa: *Æ kainn itj – æ skjønne itj tilsynet* (s. 53).

Vi fant at barns kunnskap om tilsynet hadde en klar sammenheng med hvor godt forberedt barna var på

tilsynsbesøket, og de institusjonsansattes tilrettelegging for besøket. På de institusjonene hvor de ansatte var opptatte av å snakke med barna om tilsynet, visste barna mer om tilsynet enn på de institusjonene hvor barna var lite forberedt på besøkene.

Det var så mye folk og bråk

Vi observerte at flere av barna satt på stua og snakket med tilsynet. I mange tilfeller var det veldig urolig; det var mange barn og voksne i rommet og et høyt støynivå. Barna hadde forskjellige meninger om å sitte på stua med andre barn og voksne rundt seg; noen mente det ikke gjorde noe, mens flere mente det var for mye folk og bråk. De hadde heller ønsket å sitte på et roligere sted, for eksempel på rommet sitt. Det hendte også at barna satt og så på fjernsyn samtidig som tilsynet snakket med dem, og barna var da mest opptatte av hva som skjedde på fjernsynet; ett av barna mente at tilsynet bare kom og forstyrret. Barn som snakket med tilsynet på rommet sitt, var veldig fornøyde med det. Da fikk de vise tilsynet ting de hadde der, og de syntes det var godt å få være litt i fred og alene med de voksne.

Jeg visste ikke helt hva jeg skulle si...

Barna hadde forskjellige meninger om samtalen med tilsynet. Noen barn mente det var kjedelig å snakke med dem, og sa at de ikke hadde noe å fortelle. De ville heller gjøre noe annet som å arbeide med leksene eller se på fjernsyn. *De spurte meg om så masse, og det var mange rare spørsmål jeg ikke ville svare på*, sa ett av barna. En gutt fortalte at han var veldig nervøs og svettet litt: *Jeg visste ikke helt hva jeg skulle si, men jeg gjorde det beste jeg kunne*. Barna hadde ulike forventninger til tilsynssamtalene,

noe som gjenspeilet at barna også hadde ulik forståelse av hvem tilsynet var og hvorfor de var der. En gutt var redd tilsynet var der for å gjøre det verre for barna, for han syntes det var strengt nok på institusjonen fra før. Etter hvert i samtalen, gikk det opp for ham at; *heldigvis var det jo omvendt*. En annen gutt hadde store håp om at ting skulle bli bedre på institusjonen nå som han hadde snakket med tilsynet; *at de voksne kan smile litt mer og ikke være så opptatt av regler*. Et par av barna fortalte at tilsynet skrev ned det de sa der og da, og de mente det hadde vært bedre om de hadde skrevet etterpå, eller brukt opptaker. Barna lurte på hva tilsynet skrev, og en jente uttrykte at; *det syntes jeg var veldig ekkelt*.

Barn er forskjellige, og som vi ser syntes noen barn at det var fint å snakke med tilsynet alene på rommet sitt, mens andre syntes det var greit å sitte sammen med andre på stua. Selv om det enkelte barnet har rett til å snakke med tilsynet uten personalet til stede, kan enkelte barn føle større trygghet ved å ha flere personer rundt seg som det kjenner. Noen barn vil kunne oppleve det kunstig å skulle være alene med en voksen og "prate". Det kan være noe som barnet ikke er vant til, og kravet og forventningene til å være på tomannshånd med en voksen, kan føre til forlegenhet og usikkerhet; noe som igjen kan være til hinder for en naturlig og avslappende kommunikasjon. Likevel bør tilsynet tilstrebe å få være alene med barnet, og tilrettelegge for en samtale hvor barnet føler seg trygt.

Som vi ser av disse uttalelsene, følte ikke alle barna seg helt trygge i møtet med tilsynet. I samtaler med barn som har et bestemt formål, er det viktig at barnet forstår samtalens hensikt, vet hva som forventes av det i samtalesituasjonen, og hva de kan forvente av den voksne de snakker med. Barn kan lett vegre seg mot enhver "utspørring" fra voksne, og en tilsynssamtale kan ofte få preg av en slik utspørring, spesielt i tilfeller hvor barnet ikke er så meddelstomt. Barn må ikke få følelsen av at de skal opp til eksamen. Det er derfor viktig at den voksne reflekterer over hvordan man stiller spørsmål, slik at barna ikke føler det som en eksaminasjon som de må svare riktig på. Det kan være gunstig å relatere spørsmålene til barnet, for eksempel "hva mener du om..", "hvordan opplever du..". Denne måten å spørre på indikerer at det ikke er noe fasitsvar, men at det bare er barnet selv som vet svaret (Eide og Winger 2003). Kinge (2006) anbefaler at man unngår "hvorfor"-spørsmål i samtaler med barn, som "hvorfor gjorde du det?" eller "hvorfor skjedde det?". Dette er spørsmål barn ofte ikke kan svare på, og som kan vekke en følelse av anklage. Dessuten vil det kunne oppleves som et prestasjonskrav å måtte gi en begrunnelse eller forklaring på noe som har skjedd. Dette er noe som krever en evne til å analysere, reflektere, sortere, se bakover og rekonstruere, noe mange barn kan være for unge til å mestre. Mange barn vil protestere på den voksnes styring av samtalen ved rastløshet, springende assosiasjoner og så videre. Dessuten er de aller fleste barn uvant med å skulle snakke om følelser og behov, og vi kan fremme en prestasjons- og utilstrekkelighetsfølelse hos barnet. Når, hvordan og hva slags spørsmål den voksne stiller, kan derfor være avgjørende for hvordan dialogen utvikler seg.

Det var godt å få slippe alt ut

Flere barn syntes det var veldig fint å snakke med tilsynet; de mente det var viktig å få fortalt om ting de var opptatte av. De hadde *lure spørsmål* mente ei jente. Et av barna fortalte at det var *herlig* at tilsynet kom: *Det var så godt å få slippe alt ut*, mente han, og få fortelle om alt han var misfornøyd med på institusjonen.

Det var ikke alle barna som ønsket å snakke med tilsynet, og noen barn sa veldig lite under samtalen. Barna, som ikke ville snakke med tilsynet, formidlet i flere tilfeller en manglende forståelse av hvem tilsynet var og hvorfor de var der. Noen av barna uttrykte at de ikke så tilsynet som naturlige å fortelle ting til. Flere av barna, som snakket med tilsynet, hadde ingenting å ta opp selv, men de mente at de ville ha fortalt det hvis det var noe de mente ikke var bra på institusjonen. Barn, som hadde fortalt tilsynet om ting de ikke var fornøyde med, mente alle at tilsynet hørte på dem og forsto hva de mente. Noen av disse barna var ikke like fornøyde med hva som skjedde etter at de hadde snakket med tilsynet: *Det skjer jo ingen forandringer etter at jeg har fortalt om ting ... institusjonen hører ikke etter.*

Er det noe du savner?

Noen barn hadde forslag til hva det er viktig at tilsynet spør om når de kommer på besøk. En gutt mente det var viktig å spørre om det *var bra og hyggelig der, og om de voksne blir med og leker når jeg spør om det, eller om de er mest opptatt av å jobbe. Er det noe du savner* ble også fremhevet som et viktig spørsmål. En gutt fortalte at en dame i barnevernet hadde spurt ham om dette, og det mente han var et veldig godt spørsmål, som han syntes var viktig at tilsynet stilte barna.

De voksne må være snille og forstå meg

Hva det vil si å ha det bra på institusjonen, var et tema barna var opptatte av. Barna mente at det var viktig at de voksne passet på dem, at de voksne ikke slo, og at de var snille og hyggelige. Det at de tok seg tid til å være sammen med barna og leke med dem, og at de fikk være sammen med venner, ble trukket fram av mange barn. Det var også viktig at de ikke kjedet seg, og at de fikk ha de tingene de ville på rommet sitt. *De voksne må forstå meg*, sa en gutt: *De må forstå når jeg har det vondt, når jeg ikke vil være på rommet mitt og når jeg ikke trives her.*

Barn mente også at det var viktig å få være sammen med biologisk familie, og særlig søsken.

Som vi ser hadde ikke barna store krav med hensyn til egne behov. Barna ønsket å ha det trygt sammen med snille voksne som forsto dem, og de ønsket at de voksne tok seg tid til å være sammen med dem. Selv om et par barn ønsket seg playstation, var det omsorg og trygghet som framsto som sentralt i deres refleksjoner om å "ha det bra". Dette er viktige meldinger til tilsynet fra de minste barna i barneverninstitusjon.

På mange måter ønsket barna et "normalt" familieliv med omsorgsfulle voksne; ambisjonsnivået var ikke spesielt høyt når det gjaldt materielle ting. Å skape en "normal familiesetting" vil være en stor utfordring for de voksne på institusjonen. Forskning viser at institusjonsansatte ikke kan (eller skal) overta den

totale foreldrefunksjonen (Durning 1994, Colton m.fl. 1994, Beedell 1976), og at de aldri vil kunne framstå som fullverdige foreldresubstitutter (Kahan (1994). De voksne er på arbeid i institusjonen, og de går hjem ved arbeidstidens slutt. Barnet må således forholde seg til mange forskjellige voksenpersoner, og ikke til en eller to foreldre/foresatte som i et vanlig hjem. Institusjonen har også andre "unormale trekk" som regler og rutiner som er etablerte ut fra kollektive behov, og en byråkratisk struktur som også inneholder en kunstig konstruksjon som tilsynet. Alt dette bidrar til at institusjonen uvilkaarlig vil være en unormal oppvekstarena for barna som bor der. Samtidig må de voksne søke å normalisere situasjonen mest mulig i tråd med barnas ønsker og behov.

HVORDAN OPPLEVDE TILSYNET MØTET MED BARNA?

Barn, som bor i barneverninstitusjon, er i en sårbar situasjon. De har flyttet fra foreldrene sine, og inn i noe som er stort og ukjent for dem. Forskning viser at overganger mellom ulike oppvekstarenaer kan være svært belastende for barnet. Metaforisk kan flyttingen fra foreldrehjemmet til barneverninstitusjonen beskrives som om barnet befinner seg i to verdener – den verden som det mer eller mindre fysisk har forlatt, men som fortsatt er der i tankene, og en ny ukjent verden som barnet aldri vil kunne tilpasse seg helt. I følge Fahlberg (1986) vil dette uvilkårlig tvinge barnet til å rekonstruere sin verden; det vil si å forsøke å integrere hjemmet og institusjonen i en meningsfull helhet. En slik rekonstruksjon kan være svært vanskelig for små barn, og det er derfor viktig at barnet har voksne som kan hjelpe det til å forstå og håndtere den komplekse virkeligheten som det befinner seg i.

Mange barn, som bor på institusjon, ønsker å flytte hjem, og viser lojalitet overfor foreldrene nesten uansett hvordan situasjonen var i hjemmet forut for plasseringen. Barn kan (tilsynelatende) trives i institusjonen. Barn kan også være engstelige, triste og sinte, og de ønsker ikke å være institusjonen. Barn kan oppleve sterkt savn, sorg og bekymring knyttet til hjemmesituasjonen. Grinde (1989), som viser til forskning av Miller, Kolvin og Fells (1985), uttrykker at for småbarna er den nære relasjonen til omsorgspersoner avgjørende, men for større barn får det sosiale miljøet og den samfunnsmessige konteksten økende betydning.

Barnet møter mange ukjente mennesker i den nye hjelpekonteksten. Det er ikke alltid like lett å vite hvem alle er, og hvem som er best egnet til å ta i mot barnets eventuelle tanker og betroelser. Tilsynet har en viktig rolle i så henseende, og burde være en

naturlig samtalepartner for barnet om forhold i institusjonen. Selv om det ikke ligger direkte i tilsynets mandat, kan det være formålstjenlig at tilsynet tar i mot barnets bekymringer, i et mer helhetlig perspektiv der dette er naturlig. For at barnet skal snakke med tilsynet, må tilsynet framstå som en tillitsvekkende partner. Dette fordrer at barnet vet hvem som kommer og hvorfor de er der. Følgende anbefaling ble gitt i rapporten fra Tjelflaat og Ulset (2007): *”Det er vesentlig at tilsynet kommer i god dialog med barna i barneinstitusjonene, og at de som kommer på tilsynsbesøk er gjenkjennelige slik at barna vet hvem som kommer. Vi mener ikke at tilsynet bør ”uniformere” seg, men de bør bruke god tid i kontakten med disse barna, og kanskje gjøre aktiviteter sammen med dem slik at barna husker noen som ”spiller på lag” (s. 74).*

Uttalelser, som ansatte i tilsynene har kommet med, viser at det kan oppleves som vanskelig å få noe ut av tilsynsbesøk ved barneinstitusjonene. Et viktig moment, i den sammenheng, er at mange av barna er på korttidsopphold i institusjonene. Det er tilstrekkelig at tilsynet besøker institusjonene for de minste barna to ganger i året, og det er dermed fullt mulig at tilsynet aldri møter mange av de minste barna. Det er sjelden de møter barna mer enn en til to ganger, det er lenge mellom hver gang, og dermed blir det vanskelig å etablere et tillitsforhold til barna. Det kan være vanskelig å få barnet i tale i det hele tatt.

En annen utfordring er at barna ofte er opptatte av det som er ”her og nå”; for eksempel at de føler seg urettferdig behandlet knyttet til en spesiell hendelse, og de snakker om konkrete episoder som nylig har skjedd. Det kan være en utfordring å klare å ”komme under det som er her og nå” og finne ut av hva de

Foto: NTNU Info/G.K.

egentlig prøver å si; hva det egentlig handler om. Er det kun en konkret episode de er opptatte av, eller er det forhold ved institusjonen de har problemer med?

Ansatte i tilsynet stilte også spørsmål ved hensikten

med uanmeldte besøk. Det er ikke sjelden det er få eller ingen barn tilstede når tilsynet kommer på uanmeldte besøk. Tilsyn uttalte også at de kunne føle at de trengte seg på de minste barna, spesielt når barna ikke var forberedte på at de kom.

Når en snakker med barnet, er det viktig å sørge for at det "oppleves som en trygg og ivaretagende situasjon der man benytter en språklig kode som barna er fortrolige med" (Eide og Winger 2003). I en samtale mellom en voksen og et barn, kan det lett oppstå et maktforhold der barnet blir den underlegne. Barnets tidligere erfaringer med voksne vil med stor sannsynlighet virke inn på relasjonen. Disse erfaringene kan virke forstyrrende på samspillet. Noen barn har erfart at voksne hører på dem og tar det de sier på alvor, mens andre barn har en forestilling om at de voksne ikke er så interesserte i det barna er opptatte av. De har kanskje erfart at barns opplevelser og meninger er uvesentlige for voksne, og at det derfor er liten vits i å fortelle de voksne noe. Spesielle opplevelser

kan også ha ført til at noen barn ikke har tillit til voksne (Eide og Winger 2003).

Kinge (2006) anbefaler at den voksne, i slike situasjoner, stiller konkrete spørsmål eller forteller historier om andre, slik at presset på barnet reduseres. Generelle spørsmål av typen "hvordan har du det?" "Hva synes du om å bo her?" kan være vanskelige å svare på; da er det enklere å forholde seg til konkrete spørsmål som "fortell om...", hvordan opplevde du...", "jeg lurer på hvordan du har det når..." Det kan også virke beroligende med andre aktiviteter samtidig som barnet og den voksne snakker sammen, som tegning eller å spille spill, og at man tar seg god tid før selve samtalen, slik at barnet kan få tid til å bli litt kjent med den voksne i en mer uformell setting.

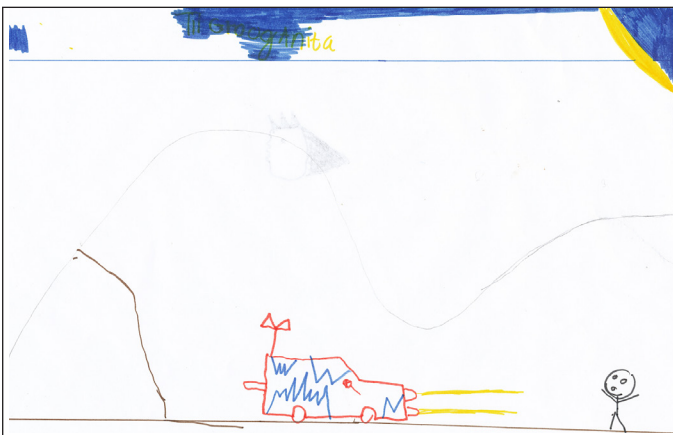
VÅR ERFARING FRA INTERVJUENE

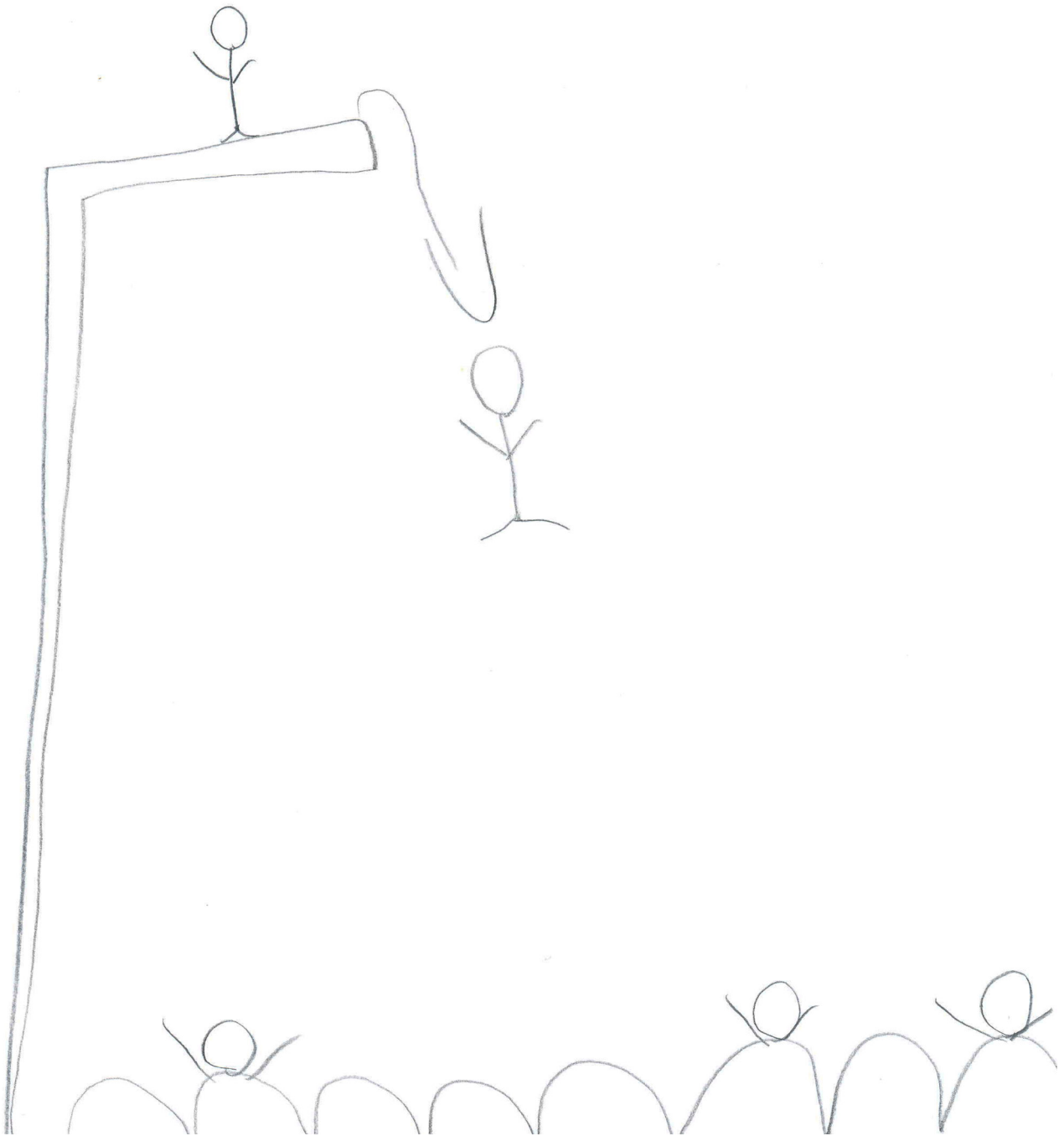
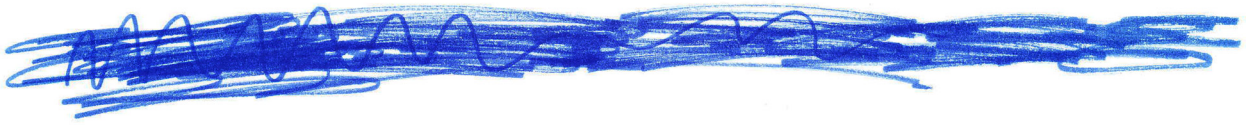

Barna ble spurt om de ønsket å tegne mens vi snakket, og om de ville tegne en tegning fra tilsynsbesøket, slik at vi kunne ta utgangspunkt i det i samtalen. Barna ville gjerne tegne, men tegningen utviklet seg hovedsakelig i en helt annen retning, ut fra barnets fantasi og hva de var opptatt av der og da. Ei jente tegnet moren som kom kjørende i bil og skulle hente henne; det var det hun tenkte på og ønsket seg. Når tegningene gikk i en annen retning, gikk tankene og samtalen gjerne også i samme retning, og tegningene gjorde heller at barna ble mer distraherete. I noen tilfeller bidro imidlertid tegningene til at vi klarte å holde

på barnets fokus og tålmodighet, slik at vi fikk mulighet til å stille alle planlagte spørsmål. Intervjuene bar preg av en vekslings mellom intervjuguidens tema og de umiddelbare situasjonsbestemte temaene som tok utgangspunkt i barnas tegninger eller andre assosiasjoner. Barnas kjennskap til tilsynsførerene og deres rolle var i flere tilfeller sparsom. De hadde derfor vanskelig for å svare på spørsmålene; de ble lett avledet og ønsket å snakke om andre ting.

Vi hadde gode erfaringer med å gjennomføre intervjuene på barnas rom. Da var det enklere å få til en trygg situasjon for barnet, det var enklere å bli litt kjent, og det gjorde samtalsituasjonen mindre formell. Barnet ville ofte vise frem og snakke om ting det hadde på rommet sitt. Da snakket vi en stund om det, fulgte barnets initiativ, og stilte spørsmål om tilsynet innimellom. Det ga en god mulighet til å få et bedre innblikk i barnets liv og opplevelser. Barnet snakket mer fritt, og vi kunne relatere spørsmål til konkrete tema i barnets liv, og som de selv var opptatte av.

ANBEFALINGER

Forholdet mellom institusjonen og tilsynet

I de fire institusjonene, som vi besøkte, var det stor forskjell på hvordan de ansatte forholdt seg til tilsynet. Det kunne være et nesten ”ikke-forhold”; det vil si at det omtrent var ingen dialog mellom tilsynet og de ansatte, og barna virket lite forberedte på at tilsynet skulle komme. Eller, det kunne være en god tone mellom tilsynet og ansatte; for eksempel ved at tilsynet tok seg tid til å snakke uformelt med både ansatte og barn før tilsynssamtalene. Ansatte på en institusjon fortalte at de la stor vekt på å snakke med barna om tilsynet, spesielt før besøkene. En ansatt fortalte at de snakket med barna om institusjonene på 50- og 60- tallet, og om overgrep som skjedde der. Dette for å få barna til å forstå at det er viktig med tilsyn, og at barna må si fra hvis det er noe de ikke synes er bra, både når det gjelder dem selv og andre barn på institusjonen.

Anbefaling: Forholdet mellom institusjonen og tilsynet, under tilsynsbesøk, kan ha stor betydning for hvordan barn opplever besøket, og deres trygghet overfor de voksne som kommer for å snakke med dem. Hvis det er god kontakt, kan de ansatte vise overfor barna at ”dette er noen vi kjenner, og som det er greit å snakke med”. Hvis de voksne oppfører seg distansert overfor hverandre, og ikke snakker sammen mens barna er der, er det rimelig å tenke seg at barna opplever dem mer som fremmede, og det blir en mindre trygg og avslappet situasjon. Vi mener at et hvert planlagt tilsynsbesøk bør være målrettet; både fra institusjonen og tilsynets side; dette gjelder også i introduksjonsfasen. Institusjonen må fortelle barnet at tilsynet kommer, informere om dets rolle, og motivere barnet for å snakke med dem som kommer. Institusjonen bør introdusere barnet for tilsynet, samtidig som det legges opp til frivillighet i kontakten.

Planlegging og tilrettelegging av besøk

Tilsynene hadde ulik struktur på tilsynsbesøkene; ett av tilsynene la vekt på å ha en klar tidsplan, slik at barna på forhånd visste hvilket tidspunkt de kunne snakke med tilsynet. Andre besøk var mer tilfeldig lagt opp; tilsynet snakket med barna når det passet i forhold til middag, lekser og andre aktiviteter. Ett av tilsynene opplevde at hvis de ikke hadde en klar struktur på besøket med tidsplan, var det stor sjanse for at barna avslo å snakke med dem fordi samtalen kom for brått på.

Det varierte også hvor godt institusjonene la til rette for besøkene. På en institusjon var det planlagt tur etter middag, og både de ansatte og barna var utålmodige etter å bli ferdige med tilsynssamtaler, intervju med oss og lekser. Det var tydelig at barna ble stresset av dette. Slike tilsynsbesøk må man regne med ved uanmeldte besøk, men dette var et varslet besøk som burde vært bedre tilrettelagt.

Anbefaling: Institusjonene må tilrettelegge for tilsynets besøk, og søke å skape ro rundt disse besøkene. Andre aktiviteter bør ikke planlegges i samme tidsrom, slik at barna har god tid og er mer avslappet under tilsynssamtalene. Det er også viktig at institusjonen finner et egnet sted for samtalen, og holder andre barn unna hvis samtalen finner sted i åpne rom. Tilsynet kommer ofte på kun ett anmeldt besøk i året, og da er det av avgjørende betydning at også institusjonene prioriterer dette, og tilrettelegger og bidrar til at barna er best mulig forberedt på at tilsynet skal komme.

Bruk av tid på institusjonen

Tilsynene fortalte om lite ressurser og tid til å gjennomføre tilsynsbesøkene, og at det derfor var vanskelig å avsette god tid til besøkene. Det å være sammen med barna utenom tilsynssamtalen; for eksempel spise middag sammen med dem, var imidlertid noe flere tilsyn hadde god erfaring med. Dette kunne føre til at barna husket tilsynsbesøket bedre.

Anbefaling: Barn trenger ofte god tid til å bli kjent med, og å ville åpne seg for fremmede voksne. Vi mener derfor at det er av sentral betydning at tilsynet tar seg god tid i møtet med de minste barna, og også gjør andre aktiviteter sammen med dem enn bare samtalen. Barna vil sannsynligvis snakke mer i en uformell setting enn når de kun blir inviterte inn i en formell samtale. Andre fordeler med å tilbringe tid på institusjonen, er at tilsynet får innblikk i institusjonens indre liv, og hvordan de ansatte forholder seg til barna.

Tilstrebe en rolig samtalesituasjon

Tilsynssamtaler ble gjennomførte både i stua på institusjonene, i andre fellesrom og på barnets rom. Det kunne være mye støy og en urolig situasjon for barnet hvis samtalene foregikk i fellesrom med andre til stede. Barn kunne også være opptatte av andre gjøremål under samtalen; for eksempel å se på fjernsyn og å gjøre lekser. Dette medførte at barnet ikke klarte å konsentrere seg om tilsynssamtalen, eller ikke ønsket å snakke med tilsynet.

Anbefaling: Selv om barna hadde ulike preferanser med hensyn til hvor tilsynssamtaler skulle gjennomføres, mener vi at tilsynet bør tilstrebe å snakke med barna på rommet deres, eller i andre rom hvor det

Hyppighet av tilsynsbesøk – anmeldte og uanmeldte besøk

Tilsynet kommer som oftest på besøk kun to ganger i året for barn som er plasserte i henhold til § 4-4, 5. ledd, 4-6 og 4-12, og i mange tilfeller ser de barnet kun en gang (og noen ganger kanskje aldri). Det legges opp til at det skal være ett anmeldt og ett uanmeldt besøk.

Anbefaling: På en måte ser vi liten hensikt i at tilsynet gjennomfører uanmeldte besøk i institusjoner for de minste barna. Dette fordi barna har behov for å bli forberedt på besøket, og å bli motiverte for å snakke med tilsynet. Uanmeldte besøk kan også resultere i at tilsynet ikke møter barna, eller at barna er opptatte med andre gjøremål på institusjonen slik at de ikke vil snakke med tilsynet. På den annen side, er det ut fra rettsikkerhetsgrunner, også nødvendig med uanmeldte besøk. Dette blant annet for at tilsynet skal kunne få innsikt i/observere negative og ureglementære forhold og situasjoner, som kan skjules/undertrykkes ved anmeldte besøk. Vi mener at antall tilsynsbesøk for de minste barna bør økes fra to til fire hvert år hvorav tre er anmeldte. Dette fordi de minste barna er svært sårbare; de trenger voksne nøytrale personer, som de lærer å kjenne, og som de har tillit til. På denne måten kan de komme i god dialog, og tørre å komme fram med sine synspunkter.

ikke er andre barn eller voksne til stede. Dette for å få ro over samtalesituasjonen, og i større grad kunne følge barnets initiativ.

KILDER

Beedell, C. 1976: *Residential Life with Children*. London: Routledge and Kegan Paul.

Colton, M. med flere. 1994: Assessing Quality in Residential Child Care. *Social Work and Social Science Reviews* (5) 3.

Durning, P. 1994: Exploring parenting roles. I Colton, M. med flere (red). *The Art and Science of Child Care*. Aldershot: Arena.

Eide, B. og Winger, N. 2003: *Fra barns synsvinkel: intervju med barn- metodiske og etiske refleksjoner*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.

Fahlberg, V. 1986: *Fitting the pieces together*. London: British Agencies for Adoption and Fostering.

Grinde, T. V. 1989. *Barn og barnevern i Norden*. Oslo: Tano.

KABU 2005: *Det gode tilsyn. – Set ut fra et barneperspektiv*. KABU (Kvalitet i anbringelsesarbeidet med børn og unge).

Kahan, B. 1994: *Growing up in Groups*. London: HMSO.

Kinge, E. 2006: *Barnesamtaler. Det anerkjennende samværet og samtalens betydning for barn med samspillsvansker*. Oslo, Gyldendal Akademisk.

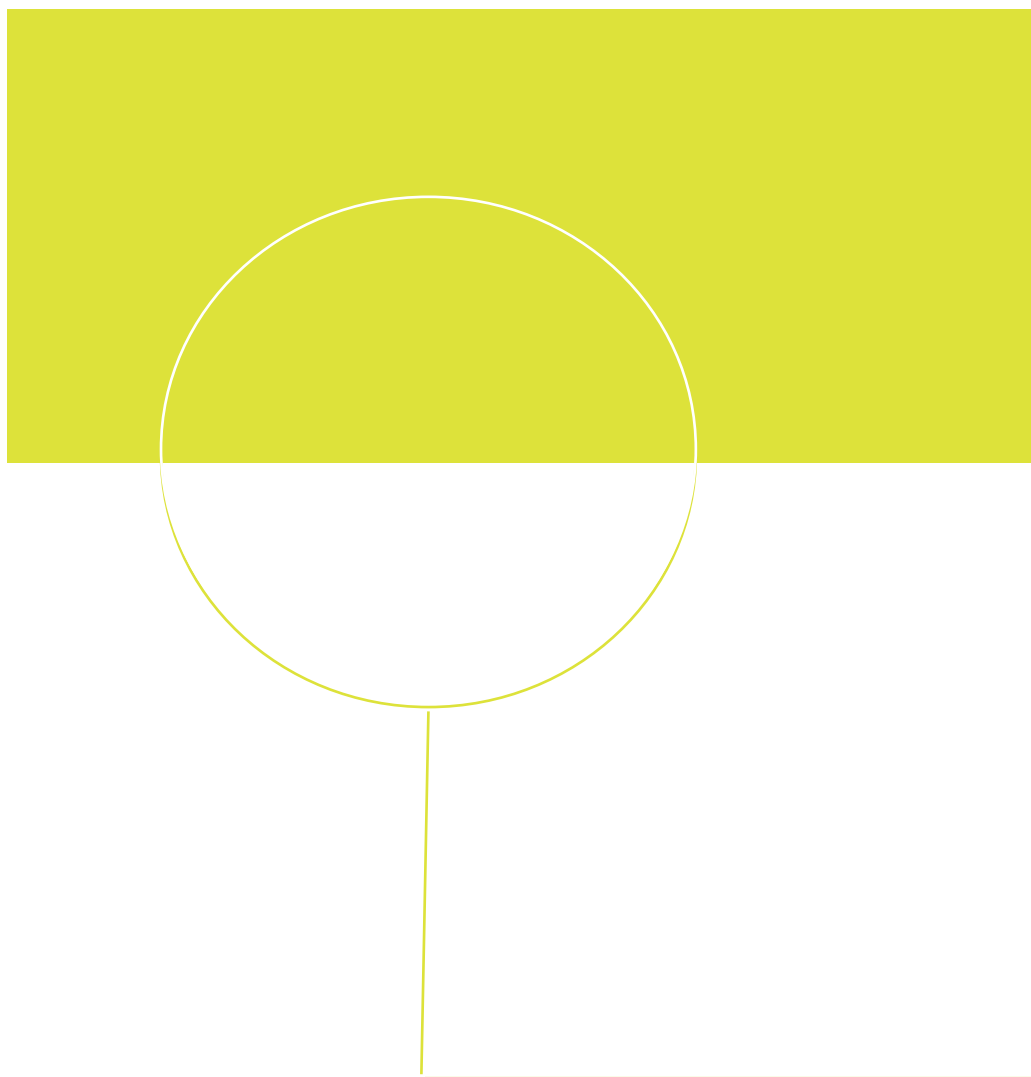
Tjelflaat T. og Ulset G. 2007: *Barn og unges medvirkning i barnevernsinstitusjon. Et forskningsbasert temahefte*. Rapport nr 11/2007, Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge.

Wesson, M og Salmon, K. 2001: Drawing and showing: Helping children to report emotionally laden events. *Applied cognitive psychology* 15: 301-320.

FNs konvensjon om barns rettigheter (1989)

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992, nr. 100

Forskrift om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner

 NTNU

Samfunnsforskning AS

Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge